

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

Переглянути у форматі pdf

В. В. Лойко, В. В. Павленко
БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

№ 9, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.71 (477)

В. В. Лойко,
д. е. н., доцент, завідувач кафедри економіки підприємства,
Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ
В. В. Павленко,
аспірант кафедри економіки підприємства,
Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

V. V. Loyko,
Doctor of Econ. Sci., head of enterprise economics department of the
Kiev national university of Technologies and Design, the city of Kiev
V. V. Pavlenko,
business economics graduate student of
Kyiv National University of Technology and Design, the city of Kiev

BANKING SYSTEM OF UKRAINE: STATE AND PROSPECTS

В статті розглянуто сучасний стан та тенденції розвитку фінансової системи в Україні та складової її частини - банківської системи. Для аналізу фінансових показників використано порівняльний метод. Розглянуто вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на стан банківської системи та подальші перспективи її розвитку.

The article discussed the current state and trends of the financial system in Ukraine and its component parts - the banking system. For the analysis of financial indicators used comparative method. The influence of external and internal factors on the banking system and the future prospects of its development.

Ключові слова: *фінансово-кредитна система, фінансові ресурси, банківська система, фактори впливу, державний борг України, платежі.*

Keywords: *financial and credit system, financial resources, banking system, influence Ukraine's public debt payments.*

Вступ. Фінансова система України, відповідно до фінансової політики уряду та керівництва Національного банку України, піддається змінам та впливу з метою стабілізації як окремих фінансових показників (наприклад курс національної валюти відносно інших іноземних валют), так і всієї системи взагалі. Подібні процеси проходять і у банківській системі.

На відміну від фінансової системи в банківській ці перетворення мають більш виражений характер. Це дає можливість більш ретельно розглянути всі аспекти цих змін. Необхідно проаналізувати вже проведені Національним банком України заходи та оцінити їх результативність. Розглянувши наслідки проведених НБУ реформ визначимо позитивні та негативні моменти та наслідки для банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розробки методичних і практичних аспектів оцінки стабільності вітчизняної банківської системи велику увагу приділено в працях вчених: О.І.Барановського, С.А.Буковинського, В.М. Гейця, О.В.Дзюблюка, М.І.Дибі, В.В.Коваленко, Т.Т.Ковальчука, А.Я.Кузнєцової, Л.В.Кузнєцової, Б.Л.Луцвіца, І.О.Лютото, С.В.Мищенко, С.В.Науменкової, Т.С.Смуженко, О.О.Чуб, Н.М.Шелудько, І.А.Шумила та інших науковців. В умовах швидких змін економічної ситуації в країні та зважаючи на зовнішні дестабілізаційні фактори, необхідно доповнювати праці науковців сучасними дослідженнями стану фінансової, зокрема банківської системи України, та приділити увагу чинникам, що впливають на її стабільність.

Мета статті. На основі аналізу сучасного стану банківської системи України та заходів, в рамках проведених НБУ реформ, виявити позитивні та негативні фактори, які впливають на стан та перспективи розвитку банківської системи.

Основні результати дослідження. При оцінці ситуації, яка склалась на фінансовому ринку, необхідно враховувати непросту економічну ситуацію, яка склалась в Україні. Це зокрема збільшення Державного боргу України та Гарантованого державного боргу України (рис. 1.), яке має значне навантаження на Державний бюджет України (рис. 2.).

Рис. 1. Динаміка державного та гарантованого державою боргу (за даними [1])

Рис. 2. Платежі за державним боргом України (за даними [1])

Платежі за державним боргом України, точніше їх обсяг, впливають на рівень рейтингів, які встановлюють міжнародні рейтингові компанії. Так 25 вересня 2015 р. Міжнародне рейтингове агентство Standard & Poor's Ratings Services знизило довгостроковий суверенний кредитний рейтинг України до вибіркового дефолту "SD/D". Раніше інше Міжнародне рейтингове агентство Fitch Ratings встановило суверенний рейтинг України на рівні "обмежений дефолт" (Restricted Default - RD). Слід відзначити, що встановлений рейтинг для кожної країни має визначне значення для інвесторів при прийнятті рішень щодо співпраці з цією країною. Тому низький рейтинг України не додає оптимізму у потенційних інвесторів.

Наступний фактор, який має вплив на фінансову систему України – це проведення антитерористичної операції на сході країни. Цей фактор має як безпосередній вплив у вигляді витрат на проведення цієї операції, руйнування інфраструктури та виробництва, збільшення потоку переселенців з цього регіону, зменшення виробництва на цій території та об'єктивні обмеження в реалізації продукції, в наслідок чого зменшуються обсяги сплати видатків. Серед опосередкованого впливу можна визначити загальний негативний фон для держави та фінансової системи через ведення бойових дій та неспроможність забезпечити конституційний лад на окремих територіях. Для інвестиційного клімату країни та стійкості її фінансової системи це має значний вплив.

Існує також багато і інших факторів, які впливають на фінансову систему України. Серед них можна виділити наступні:

- корумпована бюрократична система, яка пригнічує розвиток економіки;
- занадто зарегульована економіка (велика кількість дозволів, розпоряджень які надають державні органи; необґрунтовано та невиважено великий апарат державного нагляду);
- відсутність сталої законодавчої бази;
- нестабільна політична система;
- зношеність засобів виробництва, відсутність нових технологій та інше.

Що стосується банківської системи, то крім перелічених факторів на неї великий вплив має недовіра клієнтів. Так станом на 20 вересня 2015 року за даними Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [2] в Україні налічуються:

- банки з тимчасовою адміністрацією - 10 одиниць;
- банки, що ліквідуються - 55 одиниць;
- банки, ліквідація яких завершена - 31 одиниць;
- банки, які було продано інвесторам після введення тимчасової адміністрації - 1 одиниця.

При цьому лише за вісім місяців 2015 року, за даними НБУ кількість банків, які мають банківську ліцензію зменшилась з 163 на 01.01.2015р. до 126 на 01.09.2015р., тобто на 37 банківські установи [3].

Недовіра та невпевненість в майбутньому банків призводить до відтоку капіталу з банківського ринку. Банкам все важче залучати на обслуговування клієнтів та зберігати депозитний портфель на безпечному для функціонування банківських установ рівні.

Проблема полягає в тому, що клієнтам банківських установ важко визначити справжній фінансовий стан банку в якому відкрито його рахунок, або виявити передумови настання важкого фінансового стану в банку. Ні розмір статутного капіталу, ні довгий строк роботи на банківському ринку, ні розміри самої банківської установи з значною кількістю філій та відділень не є запорукою стабільної роботи банку та фінансової стійкості. Простих показників, якими могли користуватися клієнти і які б давали об'єктивно оцінити фінансовий стан банку на даний час не існує. Значну провину за це несуть і самі банківські установи. Непоодинокі випадки, коли банки некоректно подають фінансову звітність, що викривляє справжні фінансові показники. Є часткова провина і рейтингових агенцій, які працюють в Україні. Наприклад у банку високий кредитний та депозитний рейтинг, проте Банк відносять до категорії неплатоспроможних та до нього вводиться тимчасова адміністрація.

Непередбачуваність визнання Національним банком України неплатоспроможності окремих банківських установ, курсових валютних ризиках та можливості втрати частини фінансових коштів призводить до недовіри до банківської системи України. Це в свою чергу призводить до незбалансованості функціонування банківської і фінансової систем.

Розглянемо ситуацію, яка склалась на кредитно-депозитному ринку України. Банки намагаються подолати фактор недовіри за допомогою підвищення процентної ставки за вкладними (депозитними) операціями. Комерційний банк пропонує відсоткову ставку за вкладами (депозитами) у національній валюті строком розміщення коштів на один рік в розмірі до 26,5% річних [3]. Стандартна маржа при наданні кредитів історично склалася в розмірі від 4% від ставки за вкладними (депозитними) операціями. Тобто Банк може видати кредит на рік з процентною ставкою від 30,5% річних. При цьому юридична особа, клієнт цього банку, що оформить кредит, повинен врахувати у своєму виробництві можливість погашення цього кредиту за ставкою 30,5% річних. Тобто у вартості продукції буде враховано і цей кредит. Точна кількість підприємств, які можуть користуватися кредитами з такою процентною ставкою та виробляти конкурентоспроможну продукцію на внутрішньому ринку вирахувати важко. Проте в більшості європейських країн відсоткова ставка за кредитами не перевищує 5% річних. Якщо уряд України та Національний банк України зменшать інфляцію до середньоевропейського рівня, то лише завдяки вартості фінансових ресурсів продукція вироблена в Україні не буде мати переваги по відношенню до продукції виробленої в Європі. При цьому європейська продукція буде мати можливість витіснити продукцію вироблену в Україні з внутрішнього українського ринку. Саме через це так важливе значення має вивчення проблем функціонування банківської системи в Україні.

Національний банк України проводить цілеспрямовану політику на очищення банківської системи від банківських установ з непрозорою структурою власності, від банківських установ які здійснювали незаконну фінансову діяльність та порушували законодавство. Було розроблено та реалізовано на практиці механізм повернення вкладів фізичним особам. Фізичні особи були вибрані не випадково. Саме фізичні особи на відміну від юридичних мають менше можливостей для об'єктивної оцінки фінансового стану банківської установи. Якщо в юридичній особі можуть бути передбачені відповідні посади та професійні працівники, які здійснюють повний комплексний аналіз банківської установи, то фізична особа повинна покладатись лише на власні переконання та суб'єктивні оцінки. Для функціонування програми відшкодування втрачених заощаджень було створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд гарантування). Він заснований з метою захисту прав та законних інтересів вкладників банків і виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. Тобто основним завданням Фонду гарантування є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. Кожна фізична особа – вкладник збанкрутілого банку має право на відшкодування в розмірі 200 000 грн. Та навіть ця програма викликає питання у вкладників, щодо строків виплати відшкодування втрачених заощаджень та процедури визначення суми відшкодування для вкладів (депозитів) які були розміщені в іноземних валютах.

Заходи, які здійснюються Національним банком України, також вимагають значного залучення фінансових ресурсів, які відволікаються від інших важливих напрямків економіки. Найбільш затратними залишаються програми рефінансування банків для їх оздоровлення та стабілізації їх роботи, а також відшкодування втрачених заощаджень для клієнтів збанкрутілих банків.

Рефінансування банків (refinancing) – операції з надання банкам кредитів у встановленому Національним банком порядку. Основною метою Рефінансування є регулювання ліквідності банків на виконання Національним банком функції кредитора останньої інстанції. Для цього Національний банк використовує такі кредити Рефінансування:

- 1) постійно діюча лінія рефінансування для надання банкам кредитів овернайт;
- 2) кредити рефінансування строком до 90 днів.

За потреби підтримки ліквідності банків на більш тривалий строк Національний банк України може прийняти рішення щодо здійснення рефінансування шляхом проведення тендерів строком до 360 днів.

На основі постійно діючої лінії Рефінансування Національний банк здійснює підтримку короткострокової (миттєвої) ліквідності банку в національній валюті шляхом надання кредиту овернайт:

- 1) під забезпечення державними облигаціями України (крім облигацій зовнішньої державної позики) або депозитними сертифікатами;
- 2) без забезпечення (бланковий кредит).

Національний банк України здійснює Рефінансування банків за процентною ставкою, що не нижча, ніж облікова ставка Національного банку України, та яка протягом дії кредитного договору не підлягає коригуванню (табл.1).

Таблиця 1.
Облікова ставка Національного банку України

Період	% річних	Період	% річних
2014		2015	
з 15.04	9,5	з 06.02	19,5
з 17.07	12,5	з 04.03	30
з 13.11	14,0	з 28.08	27

(складено авторами за джерелом [3])

Таблиця 2.
Інформація про надані Національним банком України банкам України та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб кредити на строк більше 30 календарних днів у 2014 році

Період	Усього, тис. грн.	Кількість банків	Тип забезпечення
<u>грудень</u>	9 206 717,3	27	іпотека нерухомості; застава майнового комплексу; порука; державні облигації України; іноземна валюта; майнові права за кредитними договорами із головним розпорядником коштів державного бюджету, головним розпорядником коштів місцевих бюджетів
<u>листопад</u>	3 402 150,0	17	державні облигації України
<u>жовтень</u> (уточнена)	9 940 000,0	15	іпотека нерухомості; іпотека землі; порука; державні облигації України; майнові права на майбутні надходження на коррахунок банку, відкритий у НБУ
<u>вересень</u>	3 850 300,0	16	державні облигації України; облигації Державної іпотечної установи
<u>серпень</u>	2 634 000,0	13	державні облигації України
<u>липень</u>	5 630 690,0	22	іпотека нерухомості; порука; державні облигації України; майнові права за кредитними договорами
<u>червень</u>	14 888 260,0	20	іпотека нерухомості; застава майнового комплексу; порука; державні облигації України; облигації підприємств; майнові права за кредитними договорами
<u>травень</u>	10 582 700,0	16	іпотека нерухомості; застава майнового комплексу; порука; державні облигації України; облигації місцевих позик; облигації підприємств; облигації підприємств під гарантії Уряду; акції; корпоративні права; майнові права за кредитними договорами
<u>квітень</u>	17 169 612,5	39	іпотека нерухомості; порука; державні облигації України; облигації підприємств під гарантії КМУ; облигації підприємств; облигації Державної іпотечної

<u>березень</u>	22 754 500,0	47	установи, забезпечені гарантією Уряду; майнові права за кредитними договорами; майнові права за укладеними банком-позичальником кредитними договорами з головним розпорядником бюджетних коштів
<u>лютий</u>	18 203 828,6	21	іпотека нерухомості; порука; державні облігації України; акції; облігації Державної іпотечної установи; іноземна валюта; майнові права за кредитними договорами; майнові права на надходження на коррахунок банку; майнові права на депозит
<u>січень</u>	5 747 311,5	21	іпотека; державні облігації України; майнові права на кошти, що розміщені на коррахунку банку; майнові права за кредитними договорами; акції банку
Разом за рік	124 010 070,0		нерухоме майно; державні облігації України

(складено авторами за джерелом [4])

Український фінансовий сектор частково інтегрований в міжнародний. Тому всі зміни як позитивні так і негативні мають відповідні наслідки і в Україні. В банківській системі це наочно проявляється в тенденціях щодо присутності іноземного капіталу. Декілька іноземних банків та інших інвесторів були зацікавлені в присутності на банківському ринку України. В результаті цього, частина українських банків була перепродана іноземним інвесторам, та змінила назву. Так були створені банки з іноземним капіталом (bank with foreign capital) – банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10%. Присутність іноземного капіталу до певної міри вносить стабільність в банківську систему. Це підтверджує перспективи розвитку банківського ринку країни, та відкритість для інвесторів. Дозволяє залучити дешеві фінансові ресурси в економіку країни. Проте значне зменшення кількості банків з національним капіталом може призвести до втрати контролю з боку регулятора за банківською системою, зменшення його впливу. Крім того при несприятливих умовах банки з іноземним капіталом за рішенням власників або керівництва материнських компаній можуть вийти з ринку, навіть не рахуючись с витратами. Тобто це може призвести до здешевлення акцій інших банків, які залишаться на ринку.

Так за даними Національного банку України за 2014 рік частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків зменшилася з 34,0% до 32,5%. Частка іноземного капіталу в банківській системі в вересні 2015р. зменшилася з 32,5% до 31,0%. Станом на 1 вересня 2015р. з 126 працюючих (що мають ліцензію) в Україні банків 38 фінансових установ – з іноземним капіталом (на 1 січня 2015 року – 51 банк з іноземним капіталом з 163 працюючих), у тому числі 17 – зі 100-відсотковим іноземним капіталом (на 1 січня 2015 р. – 19). Таким чином за 9 років кількість банків, які мають банківську ліцензію, зменшилось на 49 банків або 28 %, з них з іноземним капіталом на 9 банків або на 19,1 %, частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків знизилася з 35 % до 31% або на 11,43 % (табл. 3).

Таблиця 3.
Динаміка кількості банків на території України, в тому числі із іноземним капіталом за 2008 – 2015 рр.

Назва показника	На 01.01. 2008	На 01.01. 2009	На 01.01. 2010	На 01.01. 2011	На 01.01. 2012	На 01.01. 2013	На 01.01. 2014	На 01.01. 2015	На 01.09. 2015	Відхилення 2015 до 2008, %
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	175	184	182	176	176	176	180	163	126	- 28,0
з них: з іноземним капіталом	47	53	51	55	53	53	49	51	38	-19,1
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	17	17	18	20	22	22	19	19	17	-
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	35,0	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5	34,0	32,5	31,0	-11,43

(складено за даними [4])

Значну роботу працівники Національного банку України проводять для досягнення прозорості у встановленні власників банків. Виявлення конкретних акціонерів призводить до зниження ризику на перетворення банківської установи на таку, що здійснює незаконні фінансові операції. Відповідно регулятор посилює свою роль у контролі діяльності банківських установ[5,6,7].

Стратегічні наміри Національного банку України щодо реформи та оздоровлення банківської системи свідчать про подальше скорочення кількості банків, не лише шляхом виведення їх з ринку, а і шляхом поглинання один одного та об'єднання банків для досягнення більших можливостей для якісного обслуговування клієнтів, надання нових послуг та отримання переваг у конкурентній боротьбі.

Висновки. Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки. Проблеми банківської системи в переважній більшості тотожні проблемам фінансової системи України. Без розвитку фінансової системи та економіки України банківській системі важко функціонувати та зберігати навіть відносну стабільність. При умові досягнення рівня зростання економіки країни, налагодження стабільного експорту продукції, виробленої в Україні, залучення міжнародних інвесторів та новітніх технологій буде потужною рушійною силою не лише до стабілізації банківської системи, а й до стабільного та поступового її розвитку.

Сучасний стан банківської системи, це в переважній більшості, наслідки негативного впливу як зовнішніх так і внутрішніх факторів. Вони мають як суб'єктивний так і об'єктивний характер. Зменшення впливу окремих факторів не призведе до загального покращення роботи системи. Тому проведення заходів та реформ повинно мати системний характер.

Криза недовіри клієнтів по відношенню до банківських установ грає вирішальну роль в забезпеченні безперерйного функціонування банківської системи. Тому в найближчій перспективі вирішення цієї задачі є пріоритетним як для керівництва Національного банку України так і для керівництва кожної окремої банківської установи.

Робота, яка проводиться Національним банком України, та направлена на встановлення стандартів прозорості функціонування банківської системи та додержання норм законів кожним банком, в подальшому буде мати позитивний ефект для оздоровлення та стабілізації банківського сектору. Також стабілізуючим фактором виступає програма відшкодування втрачених заощаджень та діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Література.

1. Оцінка політики у сфері державного боргу, проведена Міністерством фінансів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=398647&cat_id=398646
2. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/>
3. Основні показники діяльності банків України, за даними Національного банку України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
4. Національний банк України: Офіційне інтернет-представництво. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=98788&cat_id=37650

5. Про банки і банківську діяльність. Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-111>.

6. Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України // Постанова Національного банку від 30.04.2009 р. № 259. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

7. Асоціація українських банків. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://aub.org.ua/>

References.

1. Assessment of policy on public debt, held by the Ministry of Finance of Ukraine. [Online], available at: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?&art_id=398647&cat_id=398646 (Accessed 18 September 2015).

2. The Fund Deposit Guarantee. [Online], available at: <http://www.fg.gov.ua/> (Accessed 16 September 2015).

3. Osnovni performance of the banks in Ukraine, according to the National Bank of Ukraine. [Online], available at: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798 (Accessed 18 September 2015).

4. The National Bank of Ukraine: official web. [Online], available at: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=98788&cat_id=37650 (Accessed 18 September 2015).

5. On banks and banking activity. Law of Ukraine dated 07.12.2000 g. № 2121-III. [Online], available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-111>. (Accessed 15 September 2015).

6. On approval of the regulation of the National Bank of Ukraine // Ukraine liquidity of banks NBU Resolution of 30.04.2009. Number 259. [Online], available at: <http://zakon.rada.gov.ua/>. (Accessed 15 September 2015).

7. Association of Ukrainian Banks. [Online], available at: <http://aub.org.ua/> (Accessed 18 September 2015).

Стаття надійшла до редакції 20.09.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"